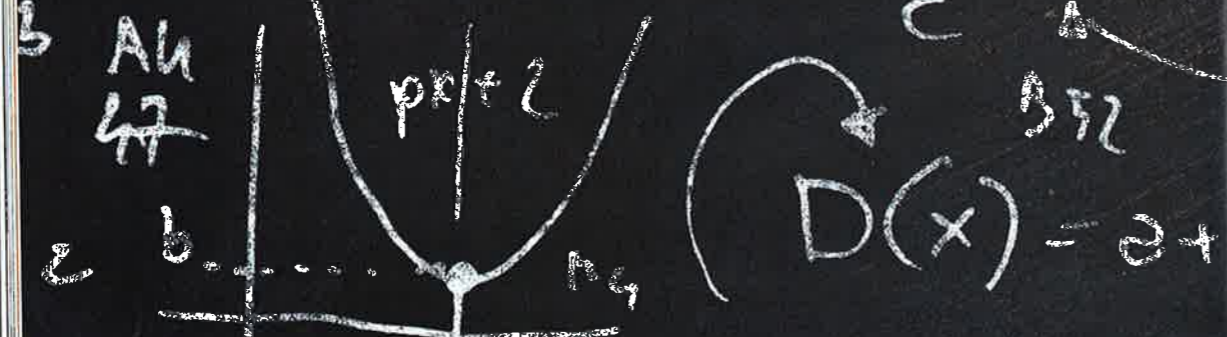

$$P_3 = 5432 - x \sum_2^2 - 2b \sqrt{x^2 - 2b^2}$$

$$(453.12 + 4532.12 = x^2 + 4.14)$$

$$(x + y + abc = 5.4312934)$$

$$D(x) = 2 + 2 \cdot 4.31447$$

$$\cos(x) \cdot 2b^2$$

$$\sqrt{a^2 + b^2} = x^2 + y^2 = 2b + 4c$$

rad 98

$\cos(\theta) = \frac{2 \cos^2 c}{2}$

$x_2 + 4.92$

$c_1 = 22$

01002
21001
10120
21000

43294

vänd. →

För smart för plugget

Enligt skollagen har alla barn rätt till en utbildning som främjar deras utveckling. Men hjälp till särbegåvade är en fråga som rör upp känslor, inte bara i Sverige.

TEXT CARL UNDÉHN

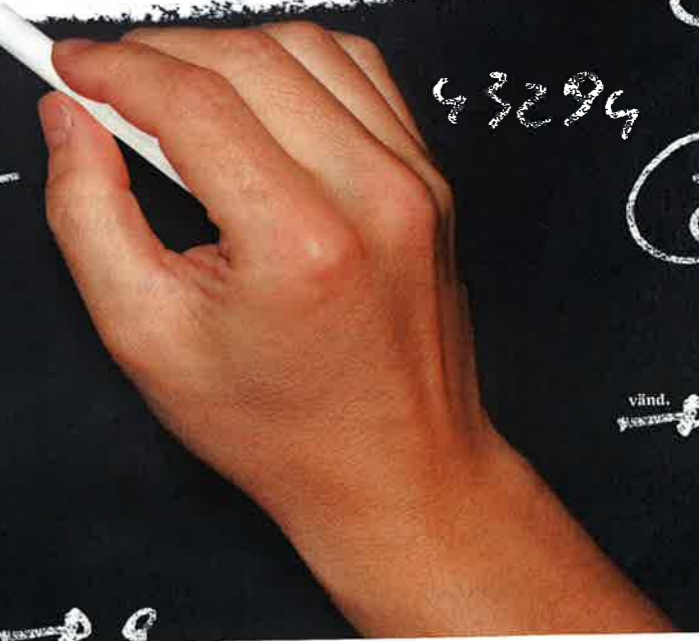

FOTO: ISTOCKPHOTO

S

IMON TITTAR NÅGRA sekunder på tecknen som är tryckta på ett anteckningsblock. Sedan säger han:

– Det är japanska tecken. Inte kinesiska, men jag läser kinesiska.

Han säger det utan att skryta. Mer som en självklarhet för någon som går i femte klass.

– Jag läser också kinesiska, säger bordsgrannen Mirelle.

– Jag med, flickar Maike in från bordet bredvid.

De går alla i klass 5c på

Brechtskolan i Hamburg, Tyskland. Mitt emot skolbyggnaden rasslar tågen förbi på väg till den närliggande centralstationen.

Men det är inget som stör barnen i 5c.

Senare på dagen går Simon, Mirelle och Maike till sin kinesiska. Andra elever hoppar över mattelektionen för att spela ett instrument. Och ytterligare några går och spelar schack.

BRECHTSKOLAN HAR specialiserat sig på att samla upp särbegåvade barn. Alla elever har en individuellt anpassad skolgång och erbjuds extra stimulans, stöd och socialt lärande.

Här kan de dyka djupt ner i ett ämne eller finslipa sina kunskaper i just det som de är intresserade av.

SÄRSKOLA
Brechtskolan i Hamburg har specialiserat sig på särbegåvade barn. Alla har individuell skolgång med mycket eget enskilt arbete och stöd.

Ledorden heter "stöd" och "stimulans" – precis det som Skolverket nu vill garantera alla barn, även särbegåvade, i den svenska skolan. I den senaste skollagen från 2010 slås det fast att alla barn har rätt till stimulans för att kunna utvecklas.

Sedan dess har debatten om de särbegåvade tagit fart.

Skolan anses sakna både kunskap och erfarenhet för att undervisa barn med en ovanligt stor intellektuell och kreativ förmåga. Något som, i motsats till vad många tror, ofta leder till att de får problem och vantrivs i skolan.

– De som gör som läraren säger, följer regler och får höga betyg är det ju inga problem

med. Men de barn som är så smarta att de ifrågasätter saker och ting och utmanar lärarens kunskaper är de man kallar för särbegåvade, säger psykologen Anita Kullander.

NÄR MAN TALAR om särbegåvade i Sverige går det knappast att komma förbi Anita Kullander och forskaren Roland S. Persson. Under många år har båda verkat för att öka kunskapen om dessa barn och deras situation i skolan.

Forskningen räknar med att två procent av befolkningen är särbegåvade. Det innebär i genomsnitt minst en elev i varje skolklass.

Utan rätt form av undervisning blir ett särbegåvat barn understimulerat, något som ofta leder till att dessa barn inte

vill prestera eller till och med blir bråkiga.

Därför skiljer de sig starkt från högpresterande elever som inte har problem i skolan, vare sig med läroämnena eller socialt. Särbegåvade däremot är kreativa och tänker ofta väldigt abstrakt.

– Jag skulle våga påstå att högpresterande är mer socialt accepterade i normalsamhället därför att de inte sticker ut. De utmanar inte lika mycket som de särbegåvade gör. Men de saknar vissa aspekter som de särbegåvade har. De är till exempel inte lika kreativa, säger Roland S. Persson.

Kort sagt: Högpresterande elever ger svaren, medan särbegåvade ställer frågorna.

Men ämnet är komplicerat och det är tydligt att det väcker

känslor. Det gäller redan i ordvalet när barnen ska definieras. "Särbegåvade", "särskilt begåvade" – eller bara "begåvade"?

När Skolverket i slutet av vårterminen 2015 publicerade sitt första stödmaterial i ämnet till skolans personal togs tre texter av Roland S. Persson bort efter en tvist kring begreppet.

– Det var just det hur man pratar om ordet begåvning. Han var med i arbetet men sedan så kunde vi inte komma fram till om vi skulle skriva "begåvad" eller "inte begåvad". Det ledde till att vi var för sig bestämde oss för att avsluta samarbetet, säger Johan Börjesson, undervisningsråd på Skolverket.

Att tvista om ett ord kan verka som ett klassiskt akade-

miskt bråk. Men enligt Roland S. Persson satte det fingret på just det som är skolans problem i hanteringen av särbegåvade barn.

– Intellektuellt kunnande är inte högprioriterat, knappt ens accepterat. Skolverket har ju nyligen hävdat att alla barn är begåvade och att ingen kan vara "obegåvad". Därmed faller hela distinktionen mellan normal elev och begåvad elev, svarar Roland S. Persson.

ALLA FÖRVÄNTAR SIG att skolan ska lägga resurser på de svaga som behöver extra hjälp i undervisningen. Men att också särbegåvade behöver stöd, trots exceptionell intellektuell förmåga och logiskt tänkande, kan ibland vara en ekvation som är svår att få ihop.

Satsningar på att hjälpa dem ses inte sällan som försök att skapa elitutbildningar.

Det har vi ingen tradition av i Sverige. Men även Klaus Nemitz, rektorn för Brechtskolan i Hamburg, har fått kämpa mot omgivningens uppfattning.

– Att stödja särbegåvade klassades som elitutbildning. Då kopplade man snabbt samman det med nazisttiden och så vidare. Det ansågs helt idiotiskt, man skulle ju lägga krutet på de svaga, säger Klaus Nemitz.

Han sitter på andra våningen på Brechtskolan och ser tillbaka på mitten av 1990-talet. Då, när skolan bestämde sig för att profilera sig mot särbegåvade barn, var tonen ungefär den samma som i Sverige i dag. Projektet klassades som en

elitsatsning. Ett fostrande av en "übermensch", nazismens term för den överlägsna idealmänniskan.

– Men det ska det ju absolut inte vara. Det är en hjälp för en viss grupp av elever som inte klarar sig annars. Därför behöver de skolor och lärare som är särskilt utbildade för det, säger han och slår ut med armarna.

– Barnen har stora problem – sociala problem eller svårt att lära sig, för de tänker snabbare än de skriver. Sedan finns det särbegåvade som är väldigt sensibla. De säger inget i skolan för att de är rädda att säga fel. Ju intelligentare man är desto mer förstår man också att man kan ha fel, säger han.

Till exempel är särbegåvade ofta perfektionister och då kan 49 rätt av 50 på ett prov

INGEN ELITIST

Klaus Nemitz är rektor för Brechtskolan. Han har fått kämpa mot fördomar om att särbegåvade barn inte behöver extra stöd.

innebära en smärre katastrof för självkänslan.

Vid sidan om extrakurser som kinesiska lägger Brechtskolan därför stor vikt vid socialt lärande.

Alla klasser är blandade med hälften särbegåvade och hälften normalbegåvade barn.

Tanken är att alla barn, oavsett begåvning, ska lära sig att acceptera mångfald och ifrågasätta vad som är normalt, att alla inte tänker eller agerar som de själva.

Som när en tredjeklassare fick frågan om vad han gjort under helgen. När de andra barnen varit hos mormor eller tittat på tv hade han kastat två tärningar tusen gånger. Utifrån

det ritade han upp en kurva som visade att sannolikheten att få sju och åtta var större än två och tolv.

– Det är ju lite märkvärdigt att en nioåring gör det. Men de andra barnen tyckte att det var intressant och bad honom ta med sig kurvan. På en annan skola skulle han bli utmobbad, men när man har barn i en klass som är öppna och intresserade av sådant känner de sig bättre, säger Klaus Nemitz.

DET LIGGER I linje med vad Skolverket vill införa i den svenska skolan. Särbegåvade ska få "förståelse, bekräftelse, social acceptans och delaktighet".

Samtidigt måste de också tränas i frustrationstolerans och impuls kontroll, något som ofta blir ett problem i skolan.

– De särbegåvade har enorma ambitionsnivåer som är orealistiska. När dessa barn aldrig utmanas så får de inte lära sig hantera frustrationen som uppstår, säger Anita Kulander.

I stödmaterialen skriver Skolverket att de särbegåvade "ska lära sig och träna på att ta sig över trösklar, hantera sin frustration och acceptera och möta sina egna tillkortakommanden."

Enligt Klaus Nemitz bidrar de blandade klasserna på Brechtskolan till just det.

– De behöver de normalbegåvade för att förstå vad som är normalt, vad som är en vanlig fråga i klassrummet. Även vanliga frågor och ett normalt arbetstempo måste man stå ut med, säger Klaus Nemitz. ●

Men hur ska läraren gå till väga för att skapa en undervisning som är stimulerande för både de särbegåvade med en IQ på över 130 och normalbegåvade med en IQ kring medeltalet 100?

Skolverket talar bland annat om möjligheten till "acceleration". Det innebär att eleven får tillgång till material från högre årskurser eller hoppar över något skolar. Det är dock ingen långsiktig lösning, enligt Anja Messerschmidt, som är ansvarig för utformningen av undervisningen för grundskoleelever på Brechtskolan.

– Man skjuter problemet framför sig. För vad ska eleverna då göra i femte klass när de gjorde femmans uppgifter redan när de gick i trean?

Hennes lösning är i stället att

gå på djupet. Alla barn arbetar med samma tema, men på olika sätt efter sin egen förmåga.

– Världen är full av nyanser och mångfald! De särbegåvade eleverna kan forska om ett visst ämne, till exempel hur en bil fungerar. De undersöker det och gör en presentation under tiden som de andra barnen fortsätter att öva på saker som de särbegåvade redan kan.

INDIVIDANPASSAD undervisning är en viktig del i stödet för särbegåvade. Vissa har en särskild begåvning i ett ämne, andra i flera.

Det gäller dock för skolan att upptäcka det.

I många fall används intelligens tester men Anita Kullander menar att de inte fungerar på särbegåvade barn.

SKOLPSYKOLOGI
Anja Messerschmidt betonar vikten av psykologisk kunskap i det dagliga arbetet med eleverna på Brechtskolan.

– Man ska se samband och hitta tre bilder som hör ihop. Kanske hör en cykel, en båt och en lastbil ihop då alla är fordon. Men en särbegåvad tänker att äpplen, korg och cykel hör ihop. Äpplena läggs i en korg som hängs på cykeln – då blir det fel, säger hon.

Det kan alltså vara missvisande att lägga för stor vikt vid tester. På Brechtskolan kräver de heller inte något IQ-test av barnen.

– Vi gör det bara med barn där vi är osäkra på vilken som är bästa vägen att gå och använder sedan psykologens utlåtande när vi utformar en pedagogisk plan, säger Anja Messerschmidt och fortsätter:

– Om man verkligen använder definitionen för särbegåvade, då måste man ha en IQ på över 130 och vad gör man då med ett barn som får 129 men ändå är jättebegåvat? I slutet av året måste alla ha uppnått målen, men vägen dit kan vara väldigt olika för olika barn.

Skolan har många ansökningar och redan innan barnen börjar första klass bjuds barnen in för en dag med tester.

– Vi gör olika övningar. Det är inga IQ-tester, men vi kollar deras kognitiva, språkliga och motoriska förmåga. Vissa har kommit längre i sin utveckling och sticker ut, men det går inte att avgöra om de är särbegåvade i den åldern, säger Anja Messerschmidt.

Det är något som upptäcks med tiden.

Men i stället för psykologiska tester lyfter Anja Messerschmidt fram psykologins roll i det dagliga arbetet i klassrummet. Genom att prata mycket med barnen och förstå deras behov uppstår en individanpassad undervisning.

Även det är något Roland S. Persson anser saknas i den svenska skolan.

– I den svenska lärarutbildningen har psykologi setts som något ont och farligt. Bristen på denna kunskap är mycket tydlig i det svenska skolsystemet. De flesta lärare förstår inte den sociala och psykologiska dynamiken ett klassrum.

I SKOLVERKET'S STÖDMATERIAL för arbetet med särbegåvade barn står det att "för att särskilt begåvade elever ska kunna

uppmärksammas och mötas krävs därför att skolpersonalen arbetar kontinuerligt och på varierande sätt för att hitta dem".

Med det har skolan precis börjat ta de första stegen mot att uppmärksamma särbegåvade barn. Och det är ett arbete som kräver tid.

– För att få det att funka krävs en öppen undervisning och ett speciellt skolklimat. Det kan man bara få genom åratals av arbete, det är något som växer fram långsamt. En acceptans för att människor är annorlunda. En acceptans för mångfalden, säger Klaus Nemitz.

I Modern Psykologi 5/2014 skrev Carl Undéhn om alternativ demensvård i Nederländerna.